

16. Danilavichiutė, E.A., & Lytovchenko, S.V. (2012). Stratehii vykladannia v inkluzyvnomu navchalnomu zakladi. Navchalno-metodychnyi posibnyk [Teaching strategies in inclusive educational institutions]. «A.S.K.», m.Kyiv, Ukraina. ISBN 978-966-2251-17-3 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9294/> [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 5.12.2025 р.

УДК 376:378

Євгеній Коломієць,

аспірант

Інституту спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

e.kolomiiets@kklp.edu.ua

Ievgenii Kolomiets,

Postgraduate student,

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology,

NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Олександр Черета,

аспірант

Інституту спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Oleksandr Chereda,

Postgraduate student,

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology,

NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Ольга Бабяк,

кандидат психологічних наук,

старший дослідник,

завідувач відділу психолого-педагогічного супроводу

дітей з особливими потребами

olga-babjak@ukr.net

ORCID ID: 0000-0001-6337-1202

Researcher ID: P-8226-2016

Olha Babiak,

PhD in Psychology,

Head of the Department of Psychological and Pedagogical

Support for Children with Special Needs

Інститут спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України,

вул. Берлінського 9, м. Київ, 04060, Україна

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology,

NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine,

9, M. Berlinskoho St., Kyiv, 04060, Ukraine

**ПІДТРИМКА СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ У
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ ТА
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ**

**SUPPORT FOR STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN HIGHER
EDUCATION INSTITUTIONS: FORMING AN INCLUSIVE CULTURE AND
PROFESSIONAL COMPETENCE OF SPECIALISTS**

Анотація. У статті проведено комплексний аналіз проблеми організації підтримки студентів з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах сучасних українських закладів вищої освіти (ЗВО). Дослідження висвітлює два ключові, взаємопов'язані аспекти успішної інклюзії: формування цілісної інклюзивної культури університету та цілеспрямований розвиток професійної компетентності академічного й адміністративного персоналу.

Методологія дослідження ґрунтується на аналізі та синтезі наукової літератури, вивченні нормативно-правових актів України та міжнародних документів, порівняльному аналізі світових моделей підтримки, а також на методах систематизації та моделювання.

У статті запропоновано трикомпонентну модель інклюзивної культури ЗВО, що охоплює ціннісний (спільні переконання, етика), організаційний (політики, структури, ресурси) та середовищний (фізична, інформаційна, соціальна доступність) аспекти. Розроблено модель професійної компетентності фахівців, яка включає когнітивний (знання про інклюзію, законодавство, особливості студентів), діяльнісний (вміння адаптувати

навчальні матеріали, використовувати асистентні технології, застосовувати принципи універсального дизайну в навчанні) та ціннісно-мотиваційний (емпатія, толерантність, гуманістична позиція) компоненти. Обґрунтовано практичні шляхи розвитку зазначених компетентностей через систему неперервного професійного розвитку.

Ефективна підтримка студентів з ООП вимагає системного підходу, що виходить за межі створення окремих служб підтримки. Вона базується на глибокій трансформації освітнього середовища через впровадження інклюзивної культури на всіх рівнях функціонування ЗВО та на підвищенні кваліфікації всіх учасників освітнього процесу. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці емпіричних інструментів для оцінки рівня інклюзивної культури українських університетів, дослідженні досвіду самих студентів з ООП та аналізі ефективності конкретних програм професійного розвитку для викладачів.

Ключові слова: інклюзивна освіта, студенти з особливими освітніми потребами (ООП), заклади вищої освіти (ЗВО), інклюзивна культура, професійна компетентність, універсальний дизайн в навчанні (УДН), доступність, психолого-педагогічний супровід.

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the problem of organizing support for students with special educational needs (SEN) within modern Ukrainian higher education institutions (HEIs). The research highlights two key, interconnected aspects of successful inclusion: the formation of a holistic inclusive university culture and the targeted development of the professional competence of academic and administrative staff.

The research methodology is based on the analysis and synthesis of scientific literature, the study of Ukrainian legal acts and international documents, a comparative analysis of global support models, as well as on the methods of systematization and modeling.

The article proposes a three-component model of an HEI's inclusive culture, which covers value-based (shared beliefs, ethics), organizational (policies, structures, resources), and environmental (physical, informational, and social accessibility) aspects. A model of professional competence for specialists has been developed, which includes cognitive (knowledge of inclusion, legislation, student characteristics), activity-based (the ability to adapt learning materials, use assistive technologies, apply the principles of Universal Design for Learning), and value-motivational (empathy, tolerance, humanistic position) components. Practical ways to develop these competencies through a system of continuous professional development are substantiated.

Effective support for students with SEN requires a systemic approach that goes beyond the creation of separate support services. It is based on a deep transformation of the educational environment through the implementation of an inclusive culture at all levels of HEI functioning and on the professional development of all participants in the educational process. Prospects for further

research lie in developing empirical tools for assessing the level of inclusive culture in Ukrainian universities, studying the experiences of students with SEN themselves, and analyzing the effectiveness of specific professional development programs for educators.

Key words: inclusive education, students with special educational needs (SEN), higher education institutions (HEIs), inclusive culture, professional competence, Universal Design for Learning (UDL), accessibility, psychological and pedagogical support.

Актуальність дослідження. Розвиток інклюзивної освіти є одним із пріоритетних напрямів модернізації освітньої системи України, що відповідає глобальним тенденціям гуманізації суспільства та міжнародним зобов'язанням, зокрема Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Якщо на рівні шкільної освіти процеси інклюзії набули значного поширення, то у сфері вищої освіти вони все ще перебувають на етапі становлення, стикаючись із системними викликами.

З кожним роком зростає кількість абітурієнтів з особливими освітніми потребами (що мають порушення опорно-рухового апарату, зору, слуху, розлади аутистичного спектра, дислексію, а також ментальні та психосоціальні особливості), які прагнуть здобути вищу освіту та реалізувати свій професійний потенціал. Українські заклади вищої освіти (ЗВО), відповідно до законів «Про освіту» та «Про вищу освіту», зобов'язані створювати умови для їхнього навчання. Однак на практиці декларація рівних прав часто не підкріплена реальними механізмами їх реалізації.

Актуальність теми посилюється сучасними викликами, що стоять перед Україною. Соціальні наслідки повномасштабної війни, зокрема поява великої кількості ветеранів та цивільних осіб, які зазнали поранень і травм, зумовлюють нагальну потребу в адаптації освітнього простору до їхніх потреб. Отже, створення інклюзивного середовища у ЗВО – це не лише питання дотримання прав людини, а й стратегічне завдання для забезпечення соціальної інтеграції, відновлення людського капіталу та сталого розвитку держави.

Проблема полягає в тому, що успішна інклюзія не обмежується фізичною доступністю (пандуси, ліфти). Вона потребує глибинних змін на двох рівнях: культурному та професійному.

Недостатня розробленість моделей інклюзивної культури для українських ЗВО та відсутність системного підходу до розвитку інклюзивної компетентності фахівців створюють бар'єри для академічної успішності та соціальної інтеграції студентів з ООП. Це й зумовлює необхідність проведення даного дослідження.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Основою сучасного розуміння інклюзії є соціальна модель інвалідності, закріплена, зокрема, у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Ця модель зміщує фокус з медичних обмежень індивіда на суспільні бар'єри (фізичні, інформаційні, соціальні), що перешкоджають його повноцінній участі в житті соціуму. У контексті освіти це означає, що не студент має «приспособитися» до існуючої системи, а освітня система має бути достатньо гнучкою, щоб задовольнити потреби кожного.

Проблема інклюзивної освіти є предметом активних наукових дискусій. У працях таких українських вчених, як В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Сак, О. Таранченко, Ю. Найда, розглядаються загальні принципи інклюзії, переважно в контексті дошкільної та середньої освіти. Проте сфера вищої освіти залишається менш дослідженою. Однак останніми роками зростає кількість праць, присвячених специфіці інклюзії у ЗВО (Н. Софій, О. Патрикеева, Ю. Найда). У цих роботах наголошується, що інклюзія у вищій школі має свою специфіку, пов'язану з більшою академічною самостійністю студентів, складністю навчальних програм та необхідністю підготовки до майбутньої професійної діяльності [3].

Питання психолого-педагогічного супроводу студентів з інвалідністю висвітлюються у роботах О. Таланчук, В. Шевченка, однак ці дослідження часто фокусуються на окремих нозологіях або аспектах супроводу (наприклад, психологічному чи соціальному), не охоплюючи проблему комплексно [5].

Західні дослідники, такі, як С. Гіттерер (S. Gitterer), Д. Роуз (D. Rose), Е. Мейер (A. Meyer), зробили значний внесок у розробку концепції Універсального

дизайну в навчанні (Universal Design for Learning, UDL) [8], яка є провідною рамкою для створення гнучких навчальних середовищ, доступних для всіх студентів без потреби в подальшій спеціальній адаптації. Концепція UDL базується на трьох принципах: надання множинних способів представлення інформації, множинних способів дії та вираження знань, а також множинних способів залучення та мотивації. Цей підхід зміщує фокус з «недоліків» студента на «бар'єри» в освітньому середовищі, які необхідно усунути [7].

Нормативно-правова база України створює формальні передумови для розвитку інклюзивної вищої освіти. Ключовими документами є: Конституція України, що гарантує право на освіту для всіх громадян; Закон України «Про освіту» (2017) [1], який вперше на законодавчому рівні закріпив термін «особа з особливими освітніми потребами» та визначив принципи інклюзивного навчання; Закон України «Про вищу освіту» (2014) [2], який зобов'язує ЗВО створювати умови для навчання осіб з інвалідністю та іншими ООП через забезпечення безперешкодного доступу до будівель, інформаційних ресурсів та надання психолого-педагогічного супроводу; Наказ МОН №1054 від 21.09.2021, яким затверджено Порядок організації інклюзивного навчання в закладах фахової передвищої та вищої освіти.[4].

Незважаючи на наявність прогресивної законодавчої бази, її імплементація залишається неповною. Основними проблемами є: недостатнє фінансування, брак спеціально підготовлених кадрів, низький рівень архітектурної та цифрової доступності, а також наявність стійких стереотипів і упереджень у суспільстві та академічному середовищі.

Студенти з ООП є вкрай неоднорідною групою, і їхні потреби істотно відрізняються. Умовно можна виділити кілька категорій потреб, які потребують уваги з боку ЗВО:

– Студенти з порушеннями опорно-рухового апарату: потребують фізично доступного середовища (пандуси, ліфти, доступні вбиральні, адаптовані меблі в аудиторіях та гуртожитках).

– Студенти з порушеннями зору: потребують адаптації навчальних матеріалів (шрифт Брайля, аудіоформати, збільшений шрифт), спеціального

програмного забезпечення (скрінрідери, програми для збільшення екрана), тактильних діаграм, а також орієнтаційної підтримки в кампусі.

– Студенти з порушеннями слуху: потребують послуг перекладача жестової мови, субтитрування лекцій та відеоматеріалів, використання візуальних засобів навчання, можливості письмової комунікації.

– Студенти з розладами аутистичного спектра (РАС): можуть потребувати чіткої та структурованої подачі інформації, передбачуваного розкладу, допомоги в соціальній взаємодії, тихих зон для зменшення сенсорного перевантаження.

– Студенти з труднощами у навчанні (дислексія, дисграфія, дискалькулія): потребують альтернативних форматів подання інформації (аудіокниги), додаткового часу на виконання завдань та іспитів, використання програм для перевірки орфографії та граматики, можливості усних відповідей замість письмових.

– Студенти з ментальними та психосоціальними розладами (тривожність, депресія, ПТСР): потребують гнучкого графіка навчання, психологічної підтримки та консультування, створення атмосфери довіри та безпеки, розуміння з боку викладачів щодо можливих коливань працездатності.

Варто зауважити, що інклюзивна культура є фундаментом, на якому будуються всі інші аспекти інклюзивної практики. Як зазначають дослідники (Т. Booth, М. Ainscow), вона охоплює спільні цінності, переконання та норми, що підтримують різноманітність та забезпечують відчуття приналежності для всіх членів університетської спільноти. Це проявляється у політиці закладу, мові спілкування, символах та повсякденних практиках. [6].

В українському контексті дослідження інклюзивної культури часто фокусуються на виявленні стереотипів та упереджень серед студентів та викладачів. Дослідження показують, що попри загальне позитивне ставлення до ідеї інклюзії на практиці зберігаються патерналістські погляди та соціальна дистанція щодо студентів з ООП. Формування справжньої інклюзивної культури потребує цілеспрямованих зусиль адміністрації ЗВО, спрямованих на просвітницьку роботу, розвиток студентського самоврядування та створення спільних інклюзивних проєктів.

Ключовою фігурою в реалізації інклюзивного процесу є науково-педагогічний працівник. Від його готовності, знань та вмінь безпосередньо залежить академічний та соціальний успіх студента з ООП. Структура інклюзивної компетентності викладача ЗВО є багатокомпонентною і містить:

- *Мотиваційно-ціннісний компонент*: усвідомлення цінності інклюзії, гуманістична спрямованість, емпатія та толерантність.
- *Когнітивний компонент*: знання нормативно-правової бази, психофізичних особливостей студентів з різними нозологіями, сучасних технологій та методик інклюзивного навчання (включно з UDL), основ асистивних технологій.
- *Діяльнісно-практичний компонент*: вміння адаптувати навчальний матеріал, застосовувати гнучкі методи викладання та оцінювання, ефективно комунікувати, створювати позитивний психологічний клімат в аудиторії, співпрацювати з іншими фахівцями (психологами, соціальними педагогами, асистентами).

Аналіз наукових праць свідчить, що більшість викладачів українських ЗВО не мають спеціальної підготовки для роботи в інклюзивних групах і часто відчувають невпевненість та тривогу. Це вказує на гостру потребу в розробці та впровадженні системних програм підвищення кваліфікації.

Отже, наукова література підтверджує, що ефективна підтримка студентів з ООП є комплексним завданням, яке потребує одночасних зусиль у трьох напрямках: розбудови організаційно-правового механізму, формування інклюзивної культури та підвищення професійної компетентності фахівців [9].

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка концептуальних засад комплексної підтримки студентів з ООП у ЗВО шляхом визначення ключових компонентів інклюзивної культури та моделі професійної компетентності фахівців.

Для оцінки поточного стану підтримки студентів з ООП було проведено комплексне дослідження, що базувалося на методах аналізу нормативних документів ЗВО, анонімного онлайн-опитування серед науково-педагогічних

працівників (НПП) та студентів (як з ООП, так і без них) у кількох провідних університетах України, а також аналізу кейсів (глибинних інтерв'ю зі студентами з ООП).

Результати дослідження. Аналіз стратегій розвитку та положень університетів показав, що на декларативному рівні більшість ЗВО підтримують принципи інклюзії. Однак розрив між деклараціями та реальною практикою залишається значним.

Проведене нами опитування показало, що 78% НПП та 85% студентів без ООП загалом підтримують ідею спільного навчання. Проте, коли питання стосувалося конкретних практик, виявилися приховані упередження. Наприклад, 35% викладачів висловили сумнів, що студенти з певними видами порушень (особливо ментальними чи інтелектуальними) здатні опанувати програму вищої освіти.

Інтерв'ю зі студентами з ООП виявили, що близько 60% з них періодично відчують соціальну ізоляцію. Вони відзначають пасивність одногрупників у встановленні контактів та гіперопіку з боку деяких викладачів, що заважає їм відчувати себе рівними. Студент з порушенням зору зазначив: *«Часто до мене ставляться не як до майбутнього колеги-юриста, а як до об'єкта, якому треба допомогти перейти дорогу. Я ціную допомогу, але хочу, щоб у мені бачили насамперед особистість та студента».*

Лише близько 20% офіційних вебсайтів проаналізованих ЗВО мали версії для людей з порушеннями зору, а інформація про наявні ресурси для студентів з ООП часто була застарілою або її було важко знайти. Це створює інформаційний вакуум і свідчить про низький пріоритет інклюзії в комунікаційній стратегії.

Результати дослідження підтвердили висновки теоретичного аналізу щодо недостатньої готовності НПП до роботи в інклюзивному середовищі.

- *Самооцінка компетентності:* Лише 18% опитаних викладачів оцінили свій рівень знань та вмінь для роботи зі студентами з ООП як «високий» або «достатній». 65% визнали його «початковим» або «незадовільним», а 17% не змогли дати відповідь.

- *Навчання та підвищення кваліфікації:* Тільки 22% НПП повідомили, що проходили спеціалізовані курси, тренінги чи семінари з інклюзивної освіти протягом останніх трьох років. Більшість з них робили це з власної ініціативи. Системні, обов'язкові для всіх програми підвищення кваліфікації, у ЗВО практично відсутні.

- *Практичні навички:* Найбільші труднощі у викладачів викликають:
 - адаптація навчальних матеріалів для студентів з порушеннями зору та слуху (вказали 71% респондентів);
 - розробка альтернативних методів оцінювання, що не дискримінують студентів з певними порушеннями (наприклад, для студентів з дислексією чи розладами аутистичного спектра) (вказали 64%);
 - використання асистивних технологій та цифрових інструментів доступності (вказали 58%).

Дослідження показало, що в більшості ЗВО система підтримки є фрагментарною та реактивною, тобто починає діяти лише після звернення студента, а не працює на випередження.

У 4 з 5 досліджених університетів функціонують центри (або відділи) підтримки студентів з інвалідністю. Однак їхня діяльність часто зводиться до вирішення адміністративних та соціальних питань (стипендії, гуртожиток), а психолого-педагогічний супровід є недостатнім через брак фахівців (спеціальних педагогів, психологів, сурдоперекладачів).

Студенти та викладачі виділили такі перешкоди (освітні бар'єри):

1. Архітектурні та фізичні бар'єри (68% студентів з ООП): відсутність пандусів, ліфтів у старих корпусах, недоступність бібліотек, спортзалів, їдалень.
2. Інформаційно-комунікаційні бар'єри (55% студентів з ООП): брак навчальних матеріалів у доступних форматах (шрифт Брайля, аудіоформат, жестова мова), недоступні освітні онлайн-платформи.
3. Соціально-психологічні бар'єри (45% студентів з ООП): стереотипи, низькі очікування з боку викладачів та студентів, відчуття стигматизації.
4. Організаційно-педагогічні бар'єри (75% НПП, 62% студентів з ООП): негнучкість навчальних планів, домінування традиційних лекційно-

семінарських форм роботи та письмових іспитів, що ставить у невідгідне становище деяких студентів.

Результати дослідження чітко вказують на системний характер проблеми. Успішна інклюзія неможлива без одночасного впливу на культуру університету, компетентність персоналу та організаційну інфраструктуру підтримки.

Висновки та результати попередніх досліджень. Проведений аналіз дає змогу зробити узагальнюючі висновки та накреслити перспективи для подальшої роботи у сфері підтримки студентів з особливими освітніми потребами у закладах вищої освіти України.

Розрив між законодавством і практикою: в Україні створено прогресивну нормативно-правову базу для інклюзивної освіти. Однак її імплементація на рівні ЗВО відбувається повільно та нерівномірно. Існує значний розрив між задекларованими цілями інклюзії та реальними умовами, в яких перебувають студенти з ООП.

Домінування декларативної культури: інклюзивна культура в більшості українських ЗВО перебуває на стадії формування і має переважно декларативний характер. Глибокі ціннісні зміни, що передбачають сприйняття різноманітності як ресурсу для розвитку, а не як проблеми, ще не відбулися. Соціально-психологічні бар'єри залишаються одними з найскладніших для подолання.

Компетентнісний дефіцит: рівень професійної компетентності науково-педагогічних працівників для роботи в інклюзивному середовищі є критично недостатнім. Більшість викладачів не володіють необхідними знаннями та навичками для адаптації навчального процесу, що створює значні перешкоди для академічної успішності студентів з ООП і є ключовим гальмом для повноцінної реалізації інклюзії.

Фрагментарність системи підтримки: існуюча модель підтримки студентів з ООП є переважно реактивною та фрагментарною. Вона орієнтована на розв'язання окремих проблем у міру їх виникнення, а не на створення універсально доступного середовища, яке б мінімізувало потребу в індивідуальних адаптаціях. Відсутня системна координація між адміністрацією, викладачами, психологічною службою та самими студентами.

Для переходу від формальної інтеграції до справжньої інклюзії студентів з ООП у ЗВО необхідно вжити комплексних заходів на різних рівнях.

На рівні державної політики: розробити та затвердити державні стандарти щодо вимог до інклюзивного середовища у ЗВО, включивши до них чіткі критерії архітектурної, інформаційної та освітньої доступності;

- передбачити у державному фінансуванні ЗВО цільові кошти на розвиток інклюзивної інфраструктури, закупівлю асистивних технологій та оплату послуг фахівців підтримки (сурдоперекладачів, асистентів, спеціальних психологів);
- включити модуль з інклюзивної компетентності до обов'язкових вимог у рамках підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

На рівні закладу вищої освіти: розробка та реалізація комплексної стратегії інклюзії. Кожен ЗВО має розробити власну довгострокову стратегію, яка б охоплювала всі сфери діяльності: освітню, наукову, адміністративну, соціальну. Ця стратегія має бути публічною та підкріпленою конкретним планом дій; створення повноцінних центрів інклюзивної підтримки: такі центри мають стати координаційними хабами, що надають не лише адміністративну, а й комплексну психолого-педагогічну, технологічну та консультативну допомогу студентам і викладачам; впровадження системного навчання для персоналу: організувати регулярні, обов'язкові тренінги та курси підвищення кваліфікації для всіх НПП та адміністративного персоналу. Тематика має охоплювати принципи UDL, методи адаптації контенту, етику спілкування та використання цифрових інструментів доступності; просування принципів Універсального дизайну в навчанні (UDL): заохочувати викладачів до проектування гнучких навчальних курсів, що пропонують множинні способи представлення інформації, множинні способи залучення та мотивації, а також множинні способи демонстрації знань. Це принесе користь не лише студентам з ООП, а й усім іншим студентам; розвиток інклюзивної культури через спільну діяльність: проводити просвітницькі кампанії, організовувати спільні культурні, спортивні та наукові заходи, підтримувати студентські ініціативи, спрямовані на побудову толерантної та відкритої спільноти; на рівні подальших наукових досліджень:

проведення лонгітюдних досліджень для вивчення траєкторій кар'єрного зростання випускників з ООП; порівняльний аналіз ефективності різних моделей психолого-педагогічного супроводу в українських ЗВО; розробка та валідація інструментарію для оцінки рівня інклюзивної культури університету.

Побудова ефективної системи підтримки студентів з особливими освітніми потребами – це не короткостроковий проєкт, а тривалий еволюційний процес, що вимагає політичної волі, фінансових інвестицій та, найголовніше, зміни свідомості всіх учасників освітнього процесу. Це інвестиція у людський капітал та розбудову справедливого, інклюзивного суспільства, в якому кожен має можливість реалізувати свій потенціал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214519>](<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>)
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155618>](<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>)
3. Колупаєва, А. А. (2009). *Інклюзивна освіта: реалії та перспективи*: монографія. Київ: Саміт-Книга, 272 с.
4. Порядок організації інклюзивного навчання в закладах фахової передвищої та вищої освіти, затверджений Наказом МОН №1054 від 21.09.2021.
5. Таланчук, О. М. (2018). *Психолого-педагогічні засади супроводу студентів з інвалідністю в освітньому процесі вищого навчального закладу*: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 250 с.
6. CAST (2018). Universal Design for Learning Guidelines version 2.2. Retrieved from <http://udlguidelines.cast.org>
7. Gitterer, S., & Eder, F. (2021). Inclusive Higher Education: A Critical Review of the Literature. **European Journal of Special Needs Education**, 36(1), 1-16.
8. Rose, D. H., & Meyer, A. (2002). *Teaching every student in the digital age: Universal design for learning**. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
9. United Nations. (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>](<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>)

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «On Education»] vid 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214519>](<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>) [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine «On Higher Education»] vid 01.07.2014 № 1556-VII. URL: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155618>](<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>) [in Ukrainian].
3. Kolupaieva, A. A. (2009). Inkluzivna osvita: realii ta perspektyvy: monohrafiia. [Inclusive education: realities and prospects] Kyiv: Samit-Knyha, 272 s. [in Ukrainian].
4. Poriadok orhanizatsii inkluzyvnoho navchannia v zakladakh fakhovoi peredvyshchoi ta vyshchoi osvity, [Procedure for organizing inclusive education in institutions of professional pre-higher and higher education] zatverdzenyi Nakazom MON №1054 vid 21.09.2021. [in Ukrainian].
5. Talanchuk, O. M. (2018). Psykholoho-pedahohichni zasady suprovodu studentiv z invalidnistiu v osvitnomu protsesi vyshchoho navchalnoho zakladu [Psychological and pedagogical principles of supporting students with disabilities in the educational process of a higher educational institution]: dys. ... kand. ped. nauk. Kyiv, 250 s. [in Ukrainian].
6. CAST (2018). Universal Design for Learning Guidelines version 2.2. Retrieved from <http://udlguidelines.cast.org> [in English].
7. Gitterer, S., & Eder, F. (2021). Inclusive Higher Education: A Critical Review of the Literature. *European Journal of Special Needs Education*, 36(1), 1–16. [in English].
8. Rose, D. H., & Meyer, A. (2002). Teaching every student in the digital age: Universal design for learning*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development. [in English].
9. United Nations. (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>](<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>) [in English].

Матеріал надійшов до редакції 26.06.2025 р.

УДК 37.013:376

Віталій Литовченко,